

Dýatlow geçelgesiniň çetin syry

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Dýatlow geçelgesiniň çetin syry DÝATLOW GEÇELGESINIŇ ÇETIN SYRY

Aşa bilesigeliji dokuz sany rus alpinistiniň 1959-njy ýylda Sibiriň Ural daglaryna dyrmaşyşlary öz yzynda birnäçe syrly gep-gürrüňleri we taryh sahypalaryna «Dýatlow geçelgesi» diýip ýazylan tragiki wakany galdyrды.

Dokuz oglandan we iki gyzdan ybarat topar 1959-njy ýylda, gijäniň bir wagty Ural dagynyň eteginde gurlan lageriň çadyrlaryndan çydap bolmajak aňzakly sowuga çydamam egin-eşiklerini, aýakgaplaryny taşlap gaçdylar we häzirem ölüm sebäbi anyklanmadyk şekilde öldüler. Waka Kholat Sýakhl dagynyň gündogaryndaky we soňra bu toparyň ýolbaşçysy Igor Alekseyewiç Dýatlowyň adyny alan Dýatlow geçelgesinde bolup geçdi. Heläkçilikden ölmän galan Ýuriý Ýudin toparyň onunjy adamydy, ýöne ol saglyk ýagdaýynyň ýaramazlaşmagy sebäpli, syýahaty wagtyndan öň taşlamaly bolupdy. Ýuriý Ýudin birnäçe ýyl geçensoň bu waka barada söz açýan dokumental filmde şeýle diýipdi: «Eger Hudaýa ýekeje sorag bermek mümkinçiligim bolsady, onda men «Şol gije dostlaryma näme boldy?» diýip sorardym».

■ Ýogsa-da rus ýaşlarynyň gije -30 gradusa ýeten aňzakly sowugyň we kürekläp ýagýan garyň içinde ylgaşlap başlamagyna näme sebäp bolduka?

1959-njy ýylyň fewral aýynda bolup geçen bu iniňi düýrükdiriji eýmenç wakanyň gahrymanlary Igor Dýatlow, Zinaida Kolmogorowa, Lýudmila Dubinina, Rüstem Slobodin, Aleksandr Kolewatow, Ýuriý Dorosenko, Ýuriý Kriwoniçenko, Nikolaý Tibo-Brinýol, Semýon Zolotarýow dagylardan ybarat. Olaryň hemmesi-de janlary sag,

tejribeli alpinist talyplardy... Olar Sibiriň aňzakly howa şertlerine çydamly egin-eşikleri, gerekli serişdeleri, fotoapparatlary we azyk-suwluklaryny alyp gyzykly ýolagçylyga baş goşdular. Emma olaryň ýolagçylygy bir aýdan soň ölüm bilen gutardy.

Wakanyň üstünden eýýäm altmyş ýyldan gowrak wagt geçenem bolsa, ýaşlaryň daga dyrmaşýşlarynyň näme üçin birden togtanlygy barada hiç kim ylmy taýdan anyk kesgitleme berip bilenok.

Halas ediş topary 1959-njy ýylyň 26-njy fewralynda ilki -24 gyzgynlykda ýer bilen ýegsan bolan iki çadyryň üstünden bardy. Birinji çadyryň içinde ýolagçylygyň galan kysmyny tamamlamak üçin getirilen enjamlar, ikinji çadyrda bolsa ýaşlaryň egin-eşigi we aýakgaplary bar eken. Seljeriş-barlag topary ikinji çadyrdaky ýaşlar hiç hili egin-eşiksiz we köwüşsiz özlerini çadyrdan daşary oklan bolmaly diýen netijä geldi. Soňra üç sany doňup galan jesediň üstünden barylady. Olar çadyrdan 1,5 km uzaklykda ýerleşen derýanyň boýunda garyň üstünde arkanlygyna serlip ýatan görnüşde tapyldy. Ilki toparyň ýolbaşçysy ýigrimi üç ýaşly Igor Dýatlowyň jesedine seljeriş işi geçirildi. Onuň yzusüre 10 sm galyňlykdaky garyň astyndan ýigrimi iki ýaşly Zina Kolmogorowanyň we Rüstem Slobodiniň jesedi tapyldy. Jesetleriň hemmesi-de arasy 180 metr daşlykda bir ugurakdan tapyldy. Hünärmenler, ýaşlar hatara düzlüp diýen ýaly biri-biriniň yzyndan çadyra ýetmäge çalyşyp, ýöne muny başarmandyrlar diýen netijä geldi.

Iki aý geçensoň beýleki talyplaryň jesedi hem tapyldy. Dagyň gowagyna gaçan ýaşlar dört ýarym metr galyňlykdaky garyň aşagyndan tapyldy. Olaryň käbiriniň süňkleri döwük-ýenjikdi, içki goşlarynda şikes yzlary bardy. Şeýle-de bolsa olaryň endamynyň daş ýüzünde hiç hili kesik ýa-da ýara yzy ýokdy. Iň täsini Lýudmila Dubininanyň jesedinde gabat geldi. Ýaş gyzyň dili we iki gözi ýokdy. Waka boýunça derňew işlerini alyp baran Lew Iwanow onuň ölüm sebäbine «garşylyk görkezip bolmaýan näbelli düýpli sebäp» diýip çäklendi. Emma derňewçiniň ýoldaşlary gurban bolanlaryň kosmosdan inen başga saýýaralyklar tarapyndan öldürilendigini aýdýardylar. Derňew

işlerini geçirmek bes edildi. Tragiki wakanyň bolan ýerine barmaklyk tutuş dört ýyllap gadagan edildi.

Ekspertler baş jesediň gipotermiýadan (sowukdan doňup) ölendigini mälim etdi. Beýleki jesetlerden Tibo-Brinýolyň kellesi ýarylypdyr, Dubininanyň we Zolotarýowyň gapyrgalary döwür hem-de gözleridir dodaklary goparylan eken. Wakany hasam geň-enaýy ýagdaýa getiren zat – jesetleriň ýokary derejeleri radiasiýa sezewar bolmagydy. Munuňam üstesine wakanyň bolan ýerinde üýtgeşik metal parçasý tapylypdyr. Şeýle-de Rüstem Slobodiniň doňan jesediniň bolşy gözden sypmady. Slobodiniň güpbe çişen duluklaryna we dodagyna urlup şikes ýetirilendigi anyklandy. Özem Slobodiniň garnyny tutup, arkasyna öwrülen ýagdaýda bolmagy onuň yzly-yzyna gelen urgynyň aşagynda galandygyny görkezýän esasy delili boldy.

Syrly ýagdaýda wepat bolan talyplaryň ölüm sebäbi hakynda dürli çaklamalar orta atyldy. Ýyrtyjy aýynyň hüjüm etmegi we sowuk urmagy ýaly çaklamalar iň köp orta atylan ähtimallyklar boldy. Emma ortada bu çaklamalara güwä geçip biljek hiç hili delil ýokdy. Belki-de, olaryň üstüne haýsam bolsa bir howp abanypdyr-da, çadyrdan howul-hara gaçypdyrlar. Emma olar azaşypdyrlar we aňzakly sowukdan ýaña nirä yöneljeklerini bilmändirler. Derňewçiler tejribeli alpinistleriň haýsydyr bir ýagdaýda gorka düşmeleriniň mümkin däldigini aýdyp, olary gorka salan zadyň gaty uly zat bolmalydygyna ünsi çekýär. Orta atylan ýene bir çaklama bolsa, alpinistleriň gizlin ýagdaýda geçirilýän harby operasiýanyň pidasyna öwrülmegidi. Ýalňys tarapa atylan raketa, pesden uçan söweşeň uçaryň endişe beriji tolkunlary, «Sowuk uruş» döwründe sowet hökümetinuň synagdan geçiren ultrasoniki ýaragy, KGB-niň ulanyan raketalaryndaky araçäk gazy ýa-da gaz bombalarynyň ýarylmagy ýaly birnäçe çaklamalar orta atyldy.

Gizlenip saklanan iş bukjasy 1990-njy ýylda gaýtadan açyldy we waka boýunça käbir deliller jemgyýetçilige aýan edildi. Aýan edilen delilleriň araaynda lyžaçylaryň düşüren bir suraty ünsi özüne çekdi. Suratda gar adama (Снежный человек) meňzedilen näbelli bir jandaryň keşbi görünýärdi. Suratyň hakyky suratdygy anyklandy we lyžaçylar öz «gandarlarynyň» suratyny

düşüren bolmaly diýen pikir öňe sürüldi. Toparyň iň soňky çadyr guran ýeriniň Baýkonur kosmos stansiýasy bilen SSSR-iň ýadro synaglaryny geçirýän ýeri bolan Nowaýa Zemlýanyň arasynda bolmagy-da, gizlin ýarag synaglarynyň geçirme ähtimallygynyň öňe sürülmegine sebäp boldy. Anatoliý Guşin 1990-njy ýylda ýazan «Syrlaryň pidasy dokuz ömür» atly kitabynda ýaşlaryň ölüm sebäbiniň SSSR-iň ýarag synag etmesi bolandygyny ýaňzydypdy. Otstawkadaky sülçi Lew Iwanow bu waka barada ýazan makalasynda asmanda käbir uçýan «şarlar» görendiklerini we bu barada degişli ýere habar berilen dessine derňewi bes etmekleri barada görkezme gelendigini aýdýar. Hususanam wakanyň bolan wagtynda toparyň ýerleşen ýerinden 50 km günortasynda gezip ýören ekskursowodlar demirgazyk tarapda üýtgeşik gyzylymtyk şarlar görendikleri barada habar beripdirler.

Dört ýyllap bu wakany derňäp «Ölüm dagy» («Dead Mountain» / «Мёртвая гора») atly kitap ýazan amerikan ýazyjysy Donni Eýçar wakanyň sebäbini «ses derejesiniň astynda dörän we howsala düşüren ses sebäpli» diýip düşündirdi. Ol munuň Ural daglarynyň topografiýasynda yzygiderli öwüsýän şemalyň döredýän, howsala düşüren ses derejesiniň astyndaky sesdigini aýdýar. Bu ses tolkunlary şeýle bir pessaýlyk bilen gelýärdi welin, alpinistleriň beýnisini çokalap, olaryň howsala düşmegine we ýatan çadyrlaryndan çykyp aýakýalaň garyň üstünden ylgamalaryna sebäp boldy. Netijede olar sowukda doňup öldüler. Eýçar adamyň eşidýän pessaý ses tolkunlaryndan döreýän sesleriň emele gelmegine daglaryň görnüşine bagly ýüze çykýan ýelleriň sebäp bolýandygyny öňe sürýär. Ýöne bu teoriýa hem bolup geçen geň-enaýy wakany gutarnykly düşündirmekden ejiz gelýärdi. Waka bilen baglanyşykly başga bir çaklama bolsa, alpinistleriň şol sebitde ýaşaýan ýerli mansi taýpasynyň çozuşyna uçrama ähtimallygydy. Mansiler Günbatar Sibirde ýaşaýan we dili, döp-dessury, ýaşaýyş şerti düýpgöter tapawutly paganistik ynançly taýpa bolup, olar hristian ruslar tarapyndan o diýen bir halanyp barylmaýan kowumdyr. Çaklamalar we bu waka bilen hutma-hut gabat gelýän mansi rowaýaty olara şübhe bildirilmegine sebäp boldy. Alpinistleriň ölen dagyna

mansi dilinde «Kholáy Syakhl», ýagny «Ölüler dagy» diýilýär. Rowaýata görä dokuz mansi bu dagda näbelli ýagdaýda wepat bolupdyr. Mansiler bu dagyň o dünýä bilen bu dünýäniň arasyndaky geçelgedigini aýdýarlar. Emma geçirilen barlaglaryň dowamynda başga adamyň aýak yzyna duş gelinmändir we tussag edilen mansiler boşadylypdyr.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Geň-taňsy wakalar